

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ, СТІЙКИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті розглядаються основні проблеми державного регулювання зовнішньої торгівлі в умовах стійкого розвитку та глобалізації світової економіки

I. Вступ. В Україні поступово формується об'єктивні передумови включення її економіки у глобальні процеси і структури. В процесі системної ринкової трансформації, а також внаслідок існуючої економіки, забезпеченості ресурсам українська економіка набуває все більш відкритого характеру, що вимагає вироблення і реалізації відповідної зовнішньоекономічної стратегії і політики.

Питанням співвідношення економічного і екологічного розвитку присвячені роботи відомих вчених, а саме: О.Ф.Балацького, К.Г. Гофмана, Б.М.Данилишина, С.І.Дорогунцова, М.І.Долішнього, М.Ф. Реймерса, О.О. Мінца, С.М.Козьменка, В.С.Кравціва, В.Г.Сахаєва, Н.П. Федоренко, Т.С. Хачатурова,

II. Постановка завдання. Дослідити, проаналізувати, та узагальнити використання окремих методів державного регулювання економіки, зовнішньої торгівлі в умовах стійкого розвитку та глобалізації.

III. Результати. Досвід країн, що розвиваються, дає можливість сформулювати деякі правила політики. По-перше, спочатку, коли молода промисловість потребує преференційного режиму діяльності, такий захід має застосовуватися у помірному масштабі, уникаючи створення та обслуговування неефективних галузей промисловості та гарантуючи безупинне розширення первинного виробництва для внутрішніх і зовнішніх ринків. По-друге, таку ж перевагу потрібно надати експорту і заміні імпорту

в секторі промислового виробництва з метою гарантування розподілу ресурсів відповідно до порівняльної переваги й використання економії за рахунок зростання виробництва.

В усіх розвинутих економіках ринковий механізм регулювання доповнюється застосуванням системи державного регулювання. В економічній літературі існує багато визначень державного регулювання. На наш погляд, найбільш конкретно державне регулювання можна визначити як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці за допомогою тих чи інших засобів з метою орієнтації господарюючих суб'єктів і окремих громадян та досягнення цілей і пріоритетів державної соціально-економічної політики.

На сьогоднішній день в Україні загально визнана об'єктивна необхідність переходу до регульованого ринку. Особливого значення набуває визначення цілей, встановлення кола об'єктів державного впливу, оскільки саме об'єкт зумовлює адекватну йому економічну форму державного регулювання. Розвиток об'єкта регулювання зумовлює й розвиток форм і засобів його регулювання.[1]

Оскільки регулювання це процес, який взаємопов'язує об'єкт, регулятор і орієнтири руху, то державне макроекономічне регулювання взаємопов'язує у спрямовуючому русі макроекономіку (об'єкт), механізм регуляції (регулятор), сукупність завдань і засобів їх вирішення (цілі), важливо враховувати, що регулювання відображає і втілює структуру регульованого об'єкта. Основними елементами національної системи державного регулювання економіки, з нашої точки зору, можна вважати державний фінансовий механізм; державно-монополістичне регулювання соціальних факторів суспільного розвитку; державне підприємництво.

Особливість державного макроекономічного регулювання полягає, з одного боку, в некомерційних цілях, соціальній орієнтації, іноді в директивному (обов'язковому) характері, прямому стимулюванні розвитку приватного підприємництва, а з іншого боку в орієнтації на закони і

принципи ринку, використанні його атрибутів, форм і методів саморегулювання виробництва й обігу продуктів (товарів, послуг). Важливого значення тут набуває раціональне поєднання ринкових і державних методів регулювання, досягнення оптимального співвідношення між ними.

Так, в умовах поглиблення ринкових реформ в економіці України з головної цілі державного макроекономічного регулювання випливає цілий ряд конкретних цілей. До основних з них слід віднести: забезпечення матеріально-вартісної збалансованості розвитку всіх адміністративно-територіальних одиниць і погодженої діяльності всіх галузей і сфер економіки; стабілізація і подальше нарощування обсягів виробництва; оздоровлення фінансового стану економіки; забезпечення соціального захисту населення; створення сприятливих зовнішньоекономічних умов для розширеного відтворення в середині країни; відновлення місця України у міжнародному поділі праці; забезпечення раціонального природокористування і створення сприятливих екологічних умов для проживання населення.

Відправним пунктом будь-якого втручання держави в економіку є модель добровільного обміну в економіці вільної конкуренції. Відповідно до цієї моделі, конкурентна економіка в результаті приведе до такого розподілу ресурсів, що, по-перше, видатки на виробництво не можна буде розподілити без того, щоб збільшення випуску одного продукту не призводило до зменшення випуску іншого, і, по-друге, загальний випуск продукції неможливо буде перерозподілити таким чином, щоб в результаті перерозподілу підвищення життєвого рівня одного споживача не призводило до погіршення життя іншого.

Одним з найважливіших засобів державного впливу на соціально-економічний розвиток країни є податки та податкові пільги. Саме податки, як засвідчує економічна історія, завжди використовувались державою як самий дійовий важіль регулювання економічних процесів. Податки є складовою

фіскальної політики держави : вирішення тих або інших економічних проблем через державний бюджет, завдяки певній системі оподаткування й урядових видатків.

Основою всякого економічного інтеграційного об'єднання в світі є торгівля. Тому, Всесвітня торгова організація (ВТО) закликає до створення всесвітньої зони вільної торгівлі, що дасть можливість забезпечити глобальну економічну інтеграцію.[2] За розвитком торгівлі в країні дається оцінка ефективності розвитку і відкритості економіки та її відповідності загальноприйнятим принципам взаємодії країн та перспективам входження в світову систему. Як відомо, в теперішній час вирішено всі питання вступу України до ВТО, але з лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності в країні суттєво загостриться проблема допуску національних товаровиробників на зовнішні ринки. Експортери зіткнуться не тільки з умовами жорстокої конкуренції, а в окремих випадках, і з спробами штучного обмеження доступу товарів та послуг в окремі сектори торгівлі. При цьому, необхідно мати на увазі, що недостатній рівень конкурентоспроможності окремих виробництв та досить швидке відкриття зовнішніх ринків різко посилять експансію закордонних товаровиробників і загострить формування національних бюджетів, посилять напругу торговельних і платіжних балансів.

В умовах глобалізації економіки дуже важливо здолати сировинний крен у зовнішній торгівлі. Загально звісно, що окремі сили західних країн наполегливо бажають перетворити Україну у сировинний придаток світового ринку. Наслідки від цього різні. З однієї сторони - зростання експорту сировинних ресурсів забезпечить валютні надходження експортерам і дасть можливість купувати за кордоном і розвивати високотехнологічні виробництва, а з другої сторони, можуть накопичуватися відносно, а в подальшому і абсолютне падіння доходів населення, що неминуче звужить споживчий простір і таким чином зменшить можливості стійкого економічного розвитку та формування нормальних ринкових відносин.

Одночасно можуть зменшитися і стимули до інтеграції. В теперішній час індустріально розвинуті країни, що мають 15% населення землі, контролюють більше 70% світових ресурсів, обсягів виробництва, торгівлі та споживання. [3] Самими цікавими для іноземних інвесторів в Україні залишаються видобувна промисловість, виробництво кольорових металів та сплавів, хімічна промисловість. Таким чином, консервується сировинна направленість національної економіки. табл.1 [4, 5]

Таблиця 1 – Частка сировини у товарному експорті країн та індекс експортної концентрації

Країна	Частка сировини в експорті (%)	Експортна концентрація *
1	2	3
Економіки з низьким рівнем доходу		
Мозамбiк	88	0,384
Ефіопія	94,6	0,623
Танзанія	85,7	0,264
Бурунді	82,5	0,565
Малаві	94,8	0,696
Нiгер	97,8	0,332
Мадагаскар	83,5	0,818
Нiгерія	99,5	0,310
Гамбія	99,3	0,141
Бенiн	92,1	0,359
Гана	99,1	0,912
Ангола	99,9	0,612
Мавританія	99,5	0,378
Конго	97,9	0,442
Економіки з середнім рівнем доходу (нижчий середній дохід)		
Єгипет	59,5	0,225
Індонезія	49,4	0,321
Філіппіни	20,4	0,167
Марокко	48,5	0,655
Сирія	64,4	0,408
Йорданія	51,3	0,555
Алжир	96,4	0,305
Лiван	39,5	0,087
Таїланд	26,0	0,402
Туреччина	25,7	
Польща	28,5	0,524
Україна	74,0	
Вищий середній дохід		
Південна Африка	30,4	0,266

Мексика	22,2	0,129
Бразилія	45,1	0,087

Продовження таблиці 1

1	2	3
Малайзія	24,0	0,165
Оман	85,3	0,747
Саудівська Аравія	92,9	0,728
Аргентина	66,1	0,136
Греція	50,0	0,120
Економіки з високим рівнем доходу		
Португалія	16,6	0,104
Іспанія	21,0	0,140
Ірландія	21,5	0,166
Ізраїль	8,5	0,268
Кувейт	95,3	0,932
Об'єднані Арабські Емірати	53,8	0,683
Велика Британія	17,3	0,065
Сінгапур	13,9	0,195
Сполучені Штати Америки	19,1	0,073
Німеччина	9,7	0,084
Норвегія	65,8	0,367
Швейцарія	6,5	0,105

*експортна концентрація оцінюється з допомогою індексу Гіршмана-Герфіндала, який коливається в межах від 0 (мінімальна концентрація) до 1 (максимальна концентрація).

Як відомо, природні ресурси у сукупності з природними умовами в більшості створюють фундамент матеріального виробництва життєдіяльності населення. Стан природно-ресурсного потенціалу країни, якісний рівень його використання, охорони та поновлення може визначати темпи економічного зростання, ефективність виробництва і як кінцевий результат - добробут громадян. Україна має широкий спектр природних ресурсів, що поєднуються з великими запасами окремих їх видів, значними обсягами видобутку та використання. При цьому необхідно відмітити, що економіка України в минулому базувалась на антирентному підході до природних ресурсів, не враховуючи їх вартості. Це стимулювало не економне їх використання та перевагу розвитку технологій, що характеризуються високим рівнем споживання природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища.

Україна, що стала на шлях активного переходу до стійкого розвитку, повинна постійно зміцнювати свої позиції в даному напрямку та координувати рішення з іншими країнами СНД та Європи. В той час, надзвичайно актуальним є аналіз того, наскільки теперішня стратегія глобалізації, що вибрали промислово-розвинуті країни світу, відповідає меті стійкого розвитку і яка повинна бути при цьому роль України.

Тривала перспектива розвитку країн, котрі спеціалізуються на експорті природних ресурсів, імовірно, страждатиме від непередбачуваних та дестабілізуючих змін у світових цінах на сировинні товари. Країна вважається відкритою, інтегрованою у світове співтовариство, якщо вона зберігала порівняно низькі тарифи і квоти, не мала надзвичайно великої різниці у валютному курсі на чорному ринку порівняно з офіційним, уникала надмірного державного контролю експортного сектора. Достаток ресурсів стискає сектор виробництва. У найбільш забезпечених ресурсами економік, на зразок нафтових країн Близького Сходу, запаси природних ресурсів настільки великі, що не існує жодного стимулу для розвитку великого індустріального сектора (крім сектора виробництва нафтохімічних речовин і очищення нафти). Таким чином, в окремих випадках ресурсові орієнтація економіки сприяла відкритості в торгівлі.[5]

IV. Висновки. Підводячи підсумок, можна зазначити, більшість країн, що стали основними експортерами продукції промисловості, створювали цю промисловість як противагу зовнішній конкуренції. Політика державних інтервенцій спрямована на захист вітчизняного виробника і полягає в тому, що довготривала конкурентна перевага країни може бути задушена зовнішньою конкуренцією, якщо країна не захистить цей сектор на етапі становлення. Уряд може відкоригувати цей недолік шляхом субсидій на одиницю продукції. Тарифи і квоти спричиняють підвищення цін імпортованої продукції, тим самим даючи можливість підвищувати ціни національним виробникам за ідентичну продукцію і отримати вигоду,

ідентичну субсидії, однак це спричинить загальне підвищення цін для національного споживача.

Існує доволі сильне занепокоєння з приводу того, чи не будуть обмежувати розвиток вимоги до охорони довкілля і чи не завдасть розвиток серйозної шкоди навколишньому середовищу, що в свою чергу призведе до погіршення якості життя теперішнього та наступних поколінь. Ставка людства у захисті зовнішнього середовища є дуже високою, а важливість довкілля занадто часто нехтувалася в минулому. Проблеми довкілля можуть підірвати і підривають цілі розвитку. Існують два способи, в які це може трапитися. По-перше, якість навколишнього середовища-сама по собі є частиною покращення добробуту, який є метою розвитку. Якщо користь від збільшення доходу перекривається витратами на охорону здоров'я і покращення якості життя, пов'язаними із забрудненням навколишнього середовища, це не можна назвати розвитком. По-друге, шкода завдана довкіллю, може підірвати майбутню продуктивність. Виснажені ґрунти, забруднена вода і екосистеми, зруйновані заради теперішніх прибутків, можуть поставити під загрозу можливість отримання доходів у майбутньому.

Summary. The basic problems of state regulation of foreign trade in conditions of stable development and globalization of the world economy are considered in the article.

Література

1. Внешняя торговля в новых независимых государствах. Под редакцией К. Михалопулоса и Девида Г. Тара –Всемирный банк, Вашингтон, округ Колумбия, 1995.-261 с.
2. Дослідження торговельної політики України / Документ Світового банку. Управління зменшення бідності та економічного менеджменту регіону Європи та Середньої Азії. - К., 2004. – 174с.
3. Экономика СНГ: 10 лет реформирования и интеграционного развития / Исполком СНГ.- М.: Финстатинформ, 2001.- 420 с.

4. United Conference on Trade and Development. Handbook of International Trade and Development Statistics 1995 (New York: United Nations), 1997.
5. www.ukrstat.gov.ua
6. Майер Джеральд М., Раух Джемс Е., Філіпенко Антон ”Основні проблеми економіки розвитку“.-К.: Либідь, 2003.-688 с.